

Könyvszemle

Mindenki a maga élete értelmének kovácsa

A könyvesboltban, ahol Irmtraud Tarr könyvét vettem – ahogy a könyvesboltok legtöbbszörében – feltűnően nagy szekciót alakítottak ki az ezotériának, és egy viszonylag nagy részt a pszichológiának. A könyvet magát a filozófia részlegben találtam, amely ehhez képest kicsi volt, és sok más, populista szemléletű boltban nem is található meg. Hogy miért nem? Nyilván azért, mert a legtöbb ember nem érti az elvontabb filozófiát, – és ami még rosszabb – az ilyen filozófia általában nem is tudja megszólítani őket, mert nem foglalkozik olyan témákkal, amelyek érdekelnék őket.

Az ezotérikus, vagy *new age* könyvek nagy része egy bizonyos életfelfogásról szól, hasonló, pozitív dolgokat mond, hogy erőt adjon, vigasztalja az embereket. Az emberek nagyon szeretik ezeket a könyveket, órási igény van rájuk. Mert az embereket érdeklő, a mindennapi életükkel kapcsolatos kérdésekre ezek a *new age* könyvek sok választ adnak. Hogy milyeneket, ezt hagyjuk egy kicsit későbbre! Amit most megállapíthatunk, hogy a filozófia kevésbé tudja betölteni ezt az igényt, pedig nagyon is ajánlatos volna ilyen kérdésekkel foglalkoznia. Nagyon hasznos volna, ha olyan könyvek születnének, ahol a *new age* könyvekből vett mindennapi kérdésekre a legjobb filozófiai eredményeinkkel próbálnánk olyan válaszokat adni, amelyek érthetőek a közembereknek, miközben elkerüljük a túlságos

megalkuvásokat. Tarr könyve tekinthető egy ilyen kísérletnek, hogy mennyire sikeres, azt meg fogjuk látni.

Ahogy azt nemrég egy szakfilozófiai cikkben megjegyeztem (Brendel, 2010, *Az analitikus és egzisztencialista filozófia, valamint az élet értelme*), az élet értelme olyan kérdés, amely szinte minden embert foglalkoztat, abszolút filozófiai kérdésnek gondolják, és mégsem ismerek olyan könyvet, ahol egy közismert filozófus kifejezetten ezzel a kérdéssel foglalkozott volna. Tarr könyve tehát hiánypótló lehetne, és ez ismét az előbbi gondolatra rímel: lehetne egy olyan filozófiai könyv, amelyet egy átlagos ember szívesen forgat, és amely mégis magas színvonalú lenne. Tarr azonban nem filozófus. A fülszöveg szerint pszichológus, teológus és zenész. Ettől persze még amatőrként írhatott volna színvonalas filozófiakönyvet, de sajnos sok hiányosságra fogunk bukkanni.

Ha kezembe veszek egy ismeretterjesztő könyvet, akkor az első dolgom természetesen az, hogy megnézem, témájában érdekel-e, de ezután azt vizsgálom, hogy miféle ember írta. Ám ezen már túl vagyunk, és ahogy írtam, ez még nem döntő szempont. Ezek után azt szoktam még megnézni, hogy megfelelő irodalomjegyzékkel, illetve hivatkozásokkal van-e ellátva. Ez nem mindig szükséges, és pláne nem elégséges feltétele annak, hogy egy ismeretterjesztő könyvet színvonalasnak tekintsek, de nagyon erős jel.

Mert persze ritkán van olyan, hogy egy jó könyv éppen nem tartalmaz irodalomjegy-

zékét, vagy arra nem hivatkozik rendesen, de ebben az esetben is azt mondom, az író kihagyott egy nagy lehetőséget, nevezetesen nem vezeti el az olvasóit más könyvekhez, más cikkekhez a témával kapcsolatosan. Már ezért is igazán kár. Többnyire azonban az irodalomjegyzék hiánya és a hivatkozások hiánya a hozzáértés hiányát jelzi, és sajnos Tarr esetében is erről van szó. Tarr ugyanis meglepően sokat idéz, de hivatkozás nélkül. És először is – ahogy már írtam – igazán kár, hogy nem tudjuk könnyedén meglelni ezeknek az idézeteknek az eredetijét. Másodszer, azt sem tudjuk könnyen ellenőrizni, hogy az eredeti kontextusban valóban olyasmit akart-e mondani az idézett író, ahogy azt Tarr bemutatja. Sok esetben kétségem merült fel ezt illetően. Mintha Tarr a kontextustól elidegenítve használta volna az idézetet, az eredeti szándékkal ellentmondó módon. Amit viszont meg tudok állapítani körülményes utánajárás nélkül is, hogy az idézetek nagyon szervesen, gépiesen vannak a szövegbe illesztve. Olyan, mintha Tarr vett volna egy idézetgyűjteményt, és rendszeresen beszúrt volna pár idézetet, mondván, az majd feldobja a szöveget, hitelesíti azt, és megteremtí a hozzáértés illúzióját.

Hogy miért vettem meg mégis a könyvet, és miért olvastam el ezek ellenére? A fent említett ok miatt: korábbi cikkemben azt állítottam, nincs az élet értelméről közismert könyv. És most íme, itt van egy, ha nem is nagy ismerettséggel rendelkező írótól, de a cím legalábbis pontosan az élet értelme. A könyv tartalma – mint látni fogjuk – már kissé elkalandozik, de mégis úgy gondoltam, intellektuális kötelességem elolvasni.

A könyv szerkesztettsége, a fejezetek elrendezése és címei is azt mutatják, hogy nincs itt szó igazán átgondolt, filozófiai szakszerűségről. Sok gondolat ismétlődik benne, és

több fejezetben is megtalálható; sok fejezetben a címétől idegen bekezdések tömege lelhető fel, és sok fejezetcím nem igazán azonosít egy jól körülhatárolt kérdést vagy témát. Több fejezet pedig már túl messzire kalandozik el az „élet értelme” kérdéshez képest. Az egész könyv azt a benyomást kelti, hogy Tarr bár sokat beszél az élet értelméről is, a könyv mintegy ötven százaléka már csak hozzácsapott további gondolatokról szól. Mintha minden nap felkelt volna, hogy „na, ma is írok egy fejezetet”, aztán leírt valamit, amiben sok az azelőtti nap gondolatainak ismétlése. Továbbá úgy gondolom, hogy a zenéről, betegségről nem feltétlenül kellett volna beszélni. Persze a kísértés óriási, és Tarr zenész lévén persze, hogy a zenét magasra értékeli, de egy fegyelmezettebben gondolkodó olvasónak ez már nagyon „árukapcsolás” benyomását kelti. A könyvet felénél egyébként is nagyon eluntam, és csak becsületből rágtam át magam rajta a végéig.

Az unalom egyik oka az volt, hogy Tarr körülbelül a könyv felében nagyon is hasonló kliséket szór el, mint a new age könyvek. Ilyen gondolatok a „ragadd meg a pillanatot!” (68.), a „légy pozitív!” „szeresd felebarátodat” (122.), „aki a zenét szereti, rossz ember nem lehet” (127.), „légy önmagad!” (59., 103., 138.) és hasonlóak.

Ezek nem feltétlenül rossz tanácsok. Persze, hogy jó dolog az, ha az ember szereti a zenét, kifejezetten jó dolog a szeretet, semmiképpen nem jó, ha az ember pesszimista. De ezek mégsem olyan hasznos tanácsok. Részben azért, mert ma már közhelyek. Ahogy már említettem, a könyvesboltok tele vannak ilyen new age könyvekkel, és a törzsvásárlók egymás után veszik meg őket, csak hogy újra és újra ugyanazt olvassák el más és más változatban. De segít-e ez az embereknek?! A jelek

szerint nem igazán. Hiszen újra és újra visszamenni az újabb könyvért. Azért nem igazán, mert a sok misztikus butaság mellett azt mondják ezek a könyvek az embereknek, hogy ha szeretnek valakit, szeretik a zenét, és hasonlók, akkor jó emberek, és azt az illúziót keltik, hogy akkor ezzel már minden meg is van oldva. Pedig nem, hiszen ezek az emberek azért veszik a könyvet, mert problémájuk van az életben. És azzal, hogy csupán megerősítést találnak arra, hogy ők jók, mindent jól csinálnak, tényleg csak a szeretet, a zene és a *carpe diem* kell, és boldogok lesznek, azzal nem viszi őket előre semennyivel. Mert ugye az emberek többsége szereti a zenét, szeret valakit, akár még a *carpe diem* is megvan, és mégsem feltétlenül boldog. És a „légy önmagad” tanácsával se tudnak sokat kezdeni.

A new age könyveket az emberek azért veszik, mert azt írják, amit hallani szeretnének, pozitív visszajelzést adnak nekik, mert jólesik nekik azt olvasni, hogy jó emberek, ezért veszik újra és újra, de ez körülbelül tényleg olyan, mint valami erős energiát adni a betegnek: átviszi egy napon, de aztán elfogy a hatás, a betegséget meg végül is nem gyógyítja meg. A new age könyvek is átviszik az embereket egyik napról a másikra, megvizsgálják őket, de valójában nem értik meg tőlük a világot és magukat, valójában nem hoznak az életükben megoldást, nem hoznak komoly változást. Két okból sem: az egyik, mert nem tartalmaznak elég kritikát, nem mondják meg igazán, miért boldogtalanok, másrészt igazi megoldást sem adnak. Mert az nem megoldás, hogy az ember hallgasson több zenét, szeressen több embert. Nem ilyen egyszerű.

A boldogság kérdését hadd zárjam rövidre azzal, hogy nem a saját kis elméletemet akarom én itt eladni erről. Azt gondolom, hogy a kérdésben a legjobb választ Csíkszent-

mihályi Mihály *flow* elmélete adja. Eszerint az embereknek nem több zenére, és nem több szeretetre van szükségük, hanem olyan kihívások sorozatára, amelyek elég nagy megterhelések, hogy elégedettek legyenek a sikerrel, de nem túl nagy feladatok, nehogy túl sok kudarc érje őket. A boldogság kulcsa tehát az egyre jelentősebb sikerek emelkedő sorozata. A boldogtalanság pedig vagy a kihívások hiánya, a lustaság, vagy az, hogy túl nehéz dolgokba vágják a fejszéjük, sokan játszózásból, tudat alatt, szándékosan. Ez utóbbiról lásd Eric Berne *Emberi játszmák* (1984) című játszmaelméletét.

A flow elmélet szerintem megmagyarázza a boldogtalanságot, és utat mutat arra is, hogy érhető el a boldogság. Ráadásul evolúciós alapon is plauzibilis. Természetes, hogy a *Homo sapiens* „lelkében” a fejlődésre való igény viszonylag nagy. Így váltunk azzá, akik vagyunk.

A flow elméletéről egyébként elég Csíkszentmihályi (2010) alapkönyvét: *Flow – Az áramlat – A tökéletes élmény pszichológiája* elolvasni. Az ember nem lesz egy csapásra boldog, de ha megérti és komolyan veszi, valóban megváltoztathatja az életét. Az alkalmazását illetően ugyan írt még pár könyvet, de nincs feltétlenül szükség újabb *erőleveskockákra*, nem kell a flow elméletet még nyolcszor elmondani, mert elsőre is egyértelmű. Nekem az első könyv is elég volt.

Tarr könyve egyébként sok olyan részt tartalmaz, ahol pont a flow elmélet leírásaihoz hasonlókat fogalmaz meg (38., 42., 116., 131.), de nem hivatkozik a flow elméletre, ami komoly szakértelembeli hiányosságra utal. Ezek a részek nem is elég pontosak, és sajnos nem is kapnak elég nagy hangsúlyt a könyvben.

Ami a könyv további hiányosságát illeti, zavaróan sok benne az elütés, általában szavak

elejéről maradnak el betűk, aminek biztos megvan a sajtósága oka, de elfogadhatatlan. Hasonlóan, a fordítás is hagy kívánnivalót maga után, például Marc Aurel neve nincs magyarosítva, továbbá sok magyartalan mondat szerepel a könyvben. De erről Tarr nem tehet.

Végül térjünk rá arra, hogy azért mégis van a könyvnek érdeme és értelme! Az egyik, hogy egy teológusnő végül is egy olyan nyitott szellemű könyvet írt, amely nem azt sulykolja belénk, hogy az élet értelme istenben rejlik. Tarrnak tudomása van arról, és elfogadja, hogy a társadalom nagy része ateista, és a világnak világi értelmet tulajdonít (164.). Jó látni, hogy egy teológus észreveszi az élet változásait: „Az értelem már nem tartozik az egyházak fennhatósága alá” (169.). Ha pedig egy teológus ilyet ír, akkor bármennyire is ellentmond máshol magának, jelzi, hogy a korszellem változik, és már a teológusok is változnak. Csak néha fel-feltörnek a régi, berögződött reflexek.

A másik, hogy a könyvben tulajdonképpen benne vannak azok a felismerések is, amelyek az élet értelme témájában fontosak. Először is, hogy az élet értelme szubjektív kérdés (76., 168.). Ebből következően nincs rá egyetlen objektív válasz. Ennek megfelelően emberről emberre, és még időről időre (104.) is változik. „Játszd a saját dallamod”, mondja a 82. oldalon Tarr. „Az életnek annyi értelme van, amennyit adunk neki”, idézi Hessét a 98. oldalon. Végül, az életnek igazából nincs is egyetlen értelme, hanem sok kis értelme van. Sok minden értékes lehet számmunkra, fontos lehet nekünk, és boldogságot adnak. A flow elméletben leírt kihívások is inkább kisebb kihívások sorozatai.

Tarr meg is különbözteti az élet sok kis értelmét, és az élet nagy értelmét (103.). Csak ugye az előbbi létezik, az utóbbi viszont nem.

Sehol nem is tud a másodikra választ adni, a könyvben végig a kis értelmek mozaikjait mutatja be. Az egész könyvben olyan ajánlásokat kapunk, hogy az életünk értelmét milyen kis elemekből rakhatjuk össze, mi magunk.

De mindeme felismeréseknek igen sokszor homlokegyenest ellentmond. Például azt írja, hogy „Az értelem ennek folytán nem általunk kreált” (77.). Aztán pedig az előbb elmondottak miatt sehol sem volna szabad az élet értelméről abszolút állításokat tenni. Az még igaz lehet, hogy az emberek nagy részének fontos a szeretet, de miért kéne mindenkinek szeretni a zenét ahhoz, hogy értelmet találjon az életben? Vagy, hogy az értelmes dolgoknak szépeknek kell lenniük? (118.) Tarr sok helyen a fogyasztói társadalmat kritizálja, és ez a felfogás sem abszolút igazság, és ez is klisé. Hol van az megírva, hogy egy ember semmiképpen nem lehet boldog úgy, hogy olyan dolgokat eszik, iszik, vásárol, melyek Tarr számára éppen nem szimpatikusak? Miért kellene mindenkinek Tarr receptjét követnie?! Az egész könyv ama részét, ahol a boldogság és az élet értelmének receptjéről beszél, jóval szerényebben kellene elmondani, jóval inkább hangsúlyozni kellene, hogy a könyv csak egy receptet mutat be a sok közül, az író receptjét! Aztán mindenkinek a maga felelőssége a saját receptjét összeállítani, amihez ez a könyv, és sok más könyv is csak elemeket ajánlhat. Egyetlen, az élet értelméről vagy boldogságról szóló könyvnek sem volna szabad abszolút értékekről beszélni, amelyek mindenkinek kötelezőek. „Senki nem írhat elő nekünk semmit.” Ezt Tarr maga is mondja (8.), de aztán mégsem tarja be. Amikor a fogyasztói vagy modern (25., 32., 58.) társadalmat ostromozza, vagy amikor a hasznos dolgok (23., 42.) és pótszerek (54.) ellen beszél, akkor

egyértelműen megfelelnek erről. Az meg aztán már igazán hajmeresztő, amikor azt akarja beadni, hogy minden értelmes dolog halk (71.). Most akkor a rockkoncert nem jó dolog?! Vagy, hogy minden értelmes dolog egyszerű (11.). És ezt tényleg mindenkire és mindenre érvényesnek gondolja? Semmi nem utal arra, hogy ne gondolná.

Mert milyen alapon mondja azt, hogy a hasznos dolgok nem igazán boldogítanak? Vagy mi alapján nyilatkozza ki valamiről, hogy az igazival szemben pótszer? Itt talán mégis a teológus bújik ki az íróból, hiszen Isten egyértelműen nem pótszer számára.

Tarr megfelelnek arról, amit máshol ő maga írt. Arról, hogy az élet értelmének kérdése szubjektív, az értékrendszerünkötől függ. Ezt az értékrendszert ugyan részben örököljük, részben belénk nevelik, de amikor felnőtt emberek vagyunk, akkor már a mi szabadságunk, és a mi felelőségünk alakíthatni, változtatni, kis *értelem-bokrunkat* metszegetni.

Mit tudunk a bevándorlókról Magyarországon?

A tanulmánykötet áttekinti mindazon kutatásokat, amelyeket az utóbbi évtizedben az Európai Integrációs Alap támogatásával végeztek Magyarországon. A kötet szerzői azok a hazai kutatók, akik a bevándorlók integrációját a Zaragozai Nyilatkozat által meghatározott területeken kutatták, és annak mérésére tettek kísérletet mérőszámok, indikátorok kidolgozásával, illetve használatával. A *Zaragozai Nyilatkozat* a bevándorlók integrációjának tagállami és uniós szintű monitorozására tett javaslatot, a végső cél a megjelölt szakpolitikai területeken olyan rendszeres és kötelező adatszolgáltatás megvalósítása, amely biztosítja a politikai közbeszédben a tényszerű

Kicsit viccesen használva az ismert fordulatot: mindenki a maga élete értelmének a kovácsa. „Szabadunk vagyunk, mint még soha, hogy megtaláljuk saját értékeinket és válaszainkat” (169.) és „senki nem veszi át tőlünk ezt a feladatot” (85.). Megjegyzem, még akkor sem veszi át igazán, amikor elő akar írni. Mert még akkor is az olvasó dönt, hogy szolgáiban elfogadja, vagy él az önállóságával. (*Tarr, Irmtraud: Az élet értelme – Ami megérint és továbbvisz bennünket. Budapest: Dialóg Campus, 2012, 170 p.*)

Brendel Mátyás
PhD, informatikus

IRODALOM

- Brendel Mátyás (2010): Az analitikus és egzisztencialista filozófia, valamint az élet értelme. *Világosság*, nyár, 129–142. • http://math.uni.hu/angol/Vilagossag_2010_nyar_Brendel_Matyas.pdf
- Berne, Eric (1984): *Emberi játsszámok*. Gondolat, Budapest
- Csikszentmihályi Mihály (2010): *Flow – Az áramlat – A tökéletes élmény pszichológiája*. Akadémiai, Budapest

megalapozottságot és a szakpolitikai és integrációs programok megalapozásához szükséges adatokat.

Az első általános bevezető tanulmány (Kováts András: *A bevándorlók társadalmi integrációja – koncepciók és indikátorok*) az egyik központi fogalom: az integráció tisztázására törekszik. Az integráció és szinonimái (asszimiláció, akkulturáció, multikulturalizmus, sőt még a szocializmusban népszerű „társadalmi beilleszkedés” is említésre került) eltérő jelentéssel és hangsúllyal jelennek meg a szakpolitikákban és a társadalomelméleti vagy szociológiai szakirodalomban. A kisebbség-többség problematikája, a társadalmi kirekesztés és a befogadás kérdései is mind szorosban kapcsolódnak a bevándorlók integrációjának témájához.

A tanulmányban is említésre kerülnek az integráció mérésének általános problémái, nevezetesen az, hogy az integráció vizsgálata eltérő elemzési szinteken történik, amely szinteken akár eltérő következtetésre lehet jutni ugyanazon ország integrációs sikere tekintetében. Az első szint a jogok és jogosultságok, intézményrendszerek, intézményi szakpolitikák vizsgálata. Ebben a dimenzióban az összehasonlítás és elemzés kerete lehet (1) abszolút normatív, amelyben egy ideális állapothoz méri az adott helyzetet, vagy (2) relatív, amelyben a tagországokat egymással, illetve az egyes országokat korábbi önmagukkal vetik össze. A második szint a bevándorlók szociális, gazdasági és demográfiai helyzetének vizsgálata, ezen a szinten döntően egyéni szintűek, és regiszterekből vagy *survey* típusú adatfelvételekből származnak. Ezen mérőszámokkal a bevándorlók helyzete többnyire jól leírható, de nem sokat mond az adott helyzetbe kerülés okairól, és nem ad választ a szakpolitikák azon alapkérdésére, hogy mi is a teendő. Azt lehet tudni, hogy a bevándorló munkaerőpiaci, vagyoni-jövedelmi helyzete, lakásviszonyai és iskolázottsága a migráció előtti társadalmi helyzete által erősen determinált. A harmadik szint a társadalmi beágyazottság szintje, ahol a bevándorlók kapcsolatai, kötődései kerülnek elemzésre; ide tartoznak mind a befogadó, mind a származási és más országokban élő személyekhez és szervezetekhez fűződő kapcsolatok és a transznacionalizmussal leírható kötődések is. A negyedik szinten a bevándorlók (és esetenként, amikor az összehasonlítás többségi társadalomhoz történik, a befogadó társadalom) véleménye, attitűdjei, szubjektív értékelése kerül elemzésre. Az alapfeltevés ebben az esetben az, hogy az integráció annál teljesebb, minél közelebb áll a többségi állásponhoz a

bevándorlóké a vizsgált, jellemzően morális, politikai és szociális kérdésekkel kapcsolatban.

A legfontosabb szakpolitikai területek, a hozzájuk tartozó indikátorokkal, a következők: (1) Munkaerőpiaci, foglalkoztatási helyzet. Indikátorai: Foglalkoztatási ráta, munkanélküliségi ráta és aktivitási ráta. (2) Oktatási helyzet (közoktatás, felsőoktatás). Indikátorai: A legmagasabb iskolai végzettség és a felsőfokú végzettségűek aránya a harminc-harmincnégy éves populációban, illetve az iskolai kompetenciavizsgálatokban az alulteljesítők aránya és az oktatási programokból lemorzsolódók aránya. (3) Szociális helyzet. Indikátorai: A migráns és nem migráns népesség medián jövedelmének összehasonlítása; szegénységi küszöb alatt élők aránya az egyes társadalmi csoportokban; a szubjektív egészségi állapot; az ingatlanal rendelkezők aránya a bevándorlók és nem bevándorlók csoportjában. (4) Aktív állampolgárság. Indikátorai: Honosítási arányok; huzamos tartózkodási engedéllyel rendelkező bevándorlók aránya; bevándorlók aránya a választott képviselők között. További munkaerőpiaci helyzethez kapcsolódó javasolt indikátor még a túlképzettség alakulása és a vállalkozók, önfoglalkoztatók helyzete.

A *Zaragozai Nyilatkozat* a következő területeket jelölte még ki, ahol további integrációs indikátorok alakíthatók ki: Nyelvtudás, nyelvhasználat; Diszkriminációs tapasztalat; Bizalom a közintézményekben; Választójog gyakorlása; Identitás, kötődés.

Az integráció mérésekor sokak által említett, de nem megoldott további probléma, hogy hallgatólagosan feltételezzük, a bevándorlók integrációja a honos népesség jól integrált társadalmába történik, és nem kezeljük problematikusként azt a tényt, hogy az adott társadalmak integráltsága relatív. Talán érde-

mes lett volna jobban hangsúlyozni, hogy az Európai Unió tagországai önmagukban különböző szinten integrált társadalmak, és, hogy az Európai Unióba történt integrációjuk is egyenetlen, valamint, hogy a kötetben bemutatott vizsgálatok által lefedett évtizedben az Európai Unió összetétele, a harmadik országok csoportja, tehát a bevándorlónak minősített csoport összetétele is többször változott.

A szerző utal arra is, hogy a módszertani nacionalizmus (az, hogy az állampolgárság lesz az összehasonlító elemzések mögötti szervezőelv) megfelel annak a ténynek, hogy a migráció a nemzetállamok által konstruált jogi-politikai térben zajlik, de sajnálatosan nem tudja kezelni azokat a kategorizációs szempontokat (nyelvi, etnikai, vallási hovatarozás, osztályhelyzet vagy lokális, regionális identitás), amelyek sokszor relevánsabbak, mint az állampolgárság.

Ami a bevezető és a további tanulmányokból jellemzően kimaradt: a másik központi fogalom a bevándorló meghatározása (kik ők, hányan vannak, honnan jönnek?). A bevezető tanulmányban mindösszesen annyi kerül említésre, hogy „harmadik országbeliek”. Az Európai Integrációs Alap működését akár csak érintőlegesen ismerők persze tudják, hogy az Alap az ún. harmadik országból az Európai Unió valamely tagországába érkező, ott tartósan, életvitelszerűen tartózkodó személyek integrációjának támogatását tekinti alapfeladatának.

A második tanulmány (Kováts András: *Bevándorlók integrációja Magyarországon korábbi kutatások alapján*) az imént felsorolt szakpolitikai területek, illetve indikátorok alapján veszi számba, hogy Magyarországon milyen típusú és minőségű adatok állnak rendelkezésre, és ezek milyen kutatásokból

származnak. Az ismertetett kutatások különböztek céljuk, az alkalmazott módszertan és az alapkérdések tekintetében, de összességükben lefedik a zarágozai indikátorok által mérni kívánt területeket.

Az áttekintésben említett kutatások résztvevőinek nagy része szerzőként is jegyzi a kötet további fejezeteit. Hárs Ágnes két tanulmánya (*Harmadik országbeli migránsok munkaerőpiaci helyzete és Túlképzettség és integráció a harmadik országbeli migránsok körében*) a bevándorlók munkaerőpiaci helyzetének mérésére szolgáló indikátorokat és ezek alkalmazását a hazai környezetben vizsgálta, egyik következtetése, hogy az egyébként jó minőségű és idősoros adatokat biztosító munkaerő-felmérés az alacsony migráns elemszám miatt nem ad lehetőséget mélyebb elemzésre. Az alacsony elemszám (amely azt a tényt tükrözi, hogy Magyarországon a bevándorlók aránya befogadókhoz képest alacsony, a harmadik országból érkezők aránya nem éri el az egy százalékot sem) a túlképzettségi indikátorok esetében is okozott a nem mérhetőség miatt problémákat.

Egy sajátos munkaerőpiaci csoportot, a vállalkozókét elemezte a migránsok körében Várhalmi Zoltán tanulmánya (*Vállalkozó migránsok Magyarországon*). A tanulmány bemutatja azokat a gazdaságszociológiai elméleti kereteket, amelyekben belül kísérletet tettek arra, hogy magyarázzák a migránsok gyakori felülreprezentáltságát egy adott ország önfoglalkoztatói vagy vállalkozói között. A szerző elsősorban a transznacionális vállalkozók bemutatására fókuszált, és mint olyan hasznos megközelítést hangsúlyozta a transznacionalitást, amellyel felváltható lenne az országhatárok által korlátozott kutatás, és a vizsgált jelenség – ez esetben a transznacionális vállalkozás – valóságos természetének és terjedelmé-

nek megfelelően, a teljes hálózat feltárását lehetne elvégezni.

Az iskolai végzettséget és az iskolai teljesítményeket mérő indikátorokról Schumann Róbert tanulmánya (*Magyarországi migránsok iskolázottsága*) nyújt áttekintést, a bemutatott adatokból látható, hogy a migránsok a teljes hazai népességhez képest kedvezőbb helyzetben vannak; képzetesebbek, nagyobb közöttük a felsőfokú végzettségűek aránya, és iskolai teljesítményeik is jobbak. Mindezek az előnyök azonban általában csak azon feltétel megléte esetén realizálhatóak, amelyet a többségi társadalom, a befogadó ország nyelvének ismerete jelent.

A kötetben a Várhalmi Zoltán által jegyzett második tanulmány (*A magyar nyelvtudás integrációs vonatkozásai*) tárgyalja a nyelvi készségek elsajátításának mérését, integrációban betöltött szerepét. Fő megállapítása, hogy az egyes migráns generációk között kimutatható a *második generációs előny*, azaz a fiatalok jobban beszélik a befogadó ország nyelvét, és, hogy a munkaerőpiaci státus összefügg a nyelvismerettel; a transznacionális vállalkozók inkább beszélnek magyarul, míg a migráns gazdasági klasztereken belül dolgozó, külső kapcsolatokkal nem rendelkező alkalmazottak nyelviileg is szegregáltak.

Göncz Borbála, Szanyi F. Eleonóra és Lengyel György tanulmányukban (*A bevándorlók jóléti helyzete Magyarországon*) a szociális helyzetet leíró varogzai indikátoroknak megfelelően a jövedelem, a szegénységnek való kitettség, az ingatlanvagyon és az egészségi állapot változóit vizsgálták. A szubjektív jóléti mutatókkal kiegészített indikátorok tekintetében a hazai és a bevándorló társadalom és az egyes migráns csoportok összehasonlítását is elvégezték. A két sokaság közötti eltérés vizsgálatában nagy hangsúlyt fektet-

tek a szocio-demográfiai struktúrából adódó különbségek megfelelő módszertani kezelésére (a hazai társadalom mintáját a bevándorló minta kor, nem és lakóhely szerinti összetételének megfelelően súlyozták). Így a két sokaság közötti tényleges eltéréseket el tudták különíteni a strukturális különbségekből fakadóktól. A bevándorlók esetében további, az integrációt, illetve a migrációs történet sajátosságait is mérő változókat is figyelembe vettek (például, hogy mióta vannak Magyarországon, honnan jöttek, vagy, hogy milyen jogcímen tartózkodnak itt). A tanulmány fő megállapítása, hogy az általános európai uniós tendenciákkal szemben a Magyarországon élő migránsok a legtöbb jóléti mutató tekintetében jobb helyzetben vannak, mint a hazai társadalom tagjai. A szerzők statisztikai elemzéssel a bemutatott változók egymáshoz való viszonyát is bemutatják, valamint a migráns csoportok elhelyezkedését is a bevándorlók „jóléti térképén”.

A bevándorlókval kapcsolatos diszkrimináció kérdéskörét Simonovits Bori tanulmánya (*Bevándorlók diszkriminációja – kisebbségi és többségi szemmel*) mutatja be. A kérdés kutatásában használt két alapvető megközelítést használnak: (1) a válaszadó becslése arról, hogy az adott társadalomban mennyire elterjedt a diszkrimináció és (2) a válaszadó idegenellenessége és diszkriminációs hajlamának vizsgálata direkt és indirekt kérdésekkel.

A bemutatott eredmények szerint a magyar többségi megítélés az európai tapasztalatokkal összhangban, de attól még magasabb arányban a származás alapján történő diszkriminációt tartja a leggyakoribbnak a vizsgált diszkriminációs alapok (például nem, vallás, kor, szexuális orientáció) közül. A Magyarországon 1992 óta mért idegenellenesség 2012-es szintjéhez (a minta negyven százaléka bi-

zonyult nyíltan idegenellenesnek) hasonlóan magas értéket eddig korábban csak két évben mértek. Szellemes kutatói innovációt ismertet a szerző, amikor a kérdőívtechnikába ágyazott szimulált diszkriminációs szituációkkal kapcsolatos eredményeket ismerteti. Ezekből arra lehet következtetni, hogy bár a határon túli magyarok egyéb kutatásokban jelentős mértékű diszkriminációról számolnak be, a többi bevándorló csoporttal való összevetés alapján ők vannak a legelőnyösebb helyzetben.

Az aktív állampolgárság kérdéskörét tárgyalja Örkény Antal és Székelyi Mária tanulmánya (*Honosítás és aktív állampolgárság a harmadik országbeli bevándorlók körében*). Azt vizsgálják, hogy a Magyarországon átmenetileg vagy tartósan élő bevándorlók mennyire tekintik fontosnak a magyar állampolgárság megszerzését, illetve, hogy a honosítási szándék mögött milyen motivációk, migrációs stratégiák, identitásmintázatok és a politikai részvételnek és érdeklődésnek milyen formái vannak. Az eredmények azt mutatják, hogy ha a határon túli magyarokat nem vesszük számításba, 2008-hoz képest Magyarország egyre kevésbé vonzó célország, ahol a legtávolabbi országokból érkezők között a legalacsonyabb az állampolgárság megszerzésének igénye.

Az utóbbi szerzőpáros jegyzi a tanulmánykötet két további írását is (*A választójog gyakorlása a bevándorlók körében* és *A bizalom mint erőforrás a magyarországi bevándorlók körében*). A bemutatott kutatások eredményei szerint a honos többségi társadalomhoz képest a migránsok körében a közügyek iránti érdeklődés magas, de ez nem jár együtt az ezen ügyekben való informáltsággal, és a részvétel (választásokon, civil szervezetekben) rendkívül alacsony. Azt a jelenséget, hogy a politikai részvétel és aktivitás a migránsok esetében

nem nyilvános tereken, hanem baráti körökben, egy mikrovilágban zajlik, a szerzők többek között a politikai bizalom hiányával magyarázzák.

A bizalom szerepét a magyarországi migránsok esetében más aspektusból vizsgálja meg a szerzőpáros e kötetben utolsó tanulmánya is. A bizalom a tipikus helyzetben lévő migránsok esetében olyan erőforrásként működik, amely kompenzálhatja a többi tőkefajta hiányát. A bizalom típusai (a megkötő, összekötő és integráló bizalom) különböző mértékben jellemzik a vizsgált etnikai csoportokat és az integrációs folyamat különböző szakaszait is.

A kötet utolsó tanulmánya Várhalmi Zoltán munkája (*Magyarországi migránsok identitása, kötődései*). Az elméleti bevezetőben bemutatásra kerül a transznacionalizmus fogalma, amely az egyén egyidejűleg több helyhez való tartozásának jelenségét írja le. A migránsok esetében ez gyakran hármass referenciakeretet jelent: a befogadó társadalom, a diaszpóra közössége és a származási kultúra adják a főbb kötődési pontokat. A kötődés érzelmi és kognitív komponenseinek a bemutatott kutatás hat migráns csoportban vizsgálta, és mutatta ki a csoportok jellegzetességeit. A tanulmány a migrációs stratégiák – asszimilációs, transznacionális és szegregációs – arányait is bemutatja a vizsgált hat csoportban. A különböző jellegű kötődések mintázatait egy korrespondencia-elemzés eredményeiből ismerhetjük meg. A modell négy aspektusát használja a kötődéseknek: emocionális és kognitív kötődés, intézményi bizalom és gyakori interakciós helyzetek. A modellben a következő csoportok körvonalazódtak többé-kevésbé jól azonosíthatóan: (1) „Az összetett, helyi lokalitáshoz kötődő” csoport (ide első sorban azok tartoznak, akiket lokális diaszpó-

ra-orientáció jellemez), a következő csoport (2) az „Egynemű, helyi lokalitáshoz kötődő” csoport (ez lehet egy asszimilálódó csoport, de akár transznacionális kötődésekkel is rendelkezhet) és a harmadik (3) „A szülőhazához kötődő”. Fontos megjegyezni, és ez a többi tanulmány esetében is érvényes, hogy a származási ország szerint megkülönböztetett migráns csoportok nem homogének, és szám-talan olyan tényező van (pl. a magyarországi

tartózkodás időtartama, célja, vagy a bevándorló életkora) amely hatással lehet az integráció aktuálisan mért aspektusaira. (*Kovács András szerk.: Bevándorlás és integráció. Magyarországi adatok, európai indikátorok. Budapest: MTA Magyar Társadalomtudományi Kutatóközpont, Kisebbségkutató Intézet, 2013, 237 p.*)

Tóth Lilla

tudományos főmunkatárs, Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Intézet

A bolygókirály

2013 őszén látott napvilágot Ponori Thewrewk Aurél legújabb kötete, *A bolygókirály, A Jupiter és mitológiája* címmel. Érdekes összefoglalni a 93 esztendőss szerző háromnegyed évszázados csillagászati és írói munkásságát, amelyet az 1940-es évek elején a Pázmány Péter Tudományegyetem Csillagászati Intézetében kezdett, hogy ugyanitt, a mai ELTE TTK Csillagászati Tanszékén csillagásztörténetet oktasson egészen az 1990-es évek végéig. Mindeközben az Uránia Csillagvizsgáló és a Budapesti Planetárium igazgatója volt, több száz cikk és tucatnyi könyv szerzője, a Bibliában említett csillagászati vonatkozások kutatója, történelmi események időpontjának meghatározója, a naptári rendszerek alapos ismerője. 1942-ben jelent meg első cikke (*Az óegyiptomiak csillagászatáról*) a *Csillagászati Lapok*-ban. Az elmúlt évtizedben négykötetes csillagászati- és kultúrtörténeti sorozattal örvendeztette meg olvasóit. Ponori Thewrewk Aurélnál mintha megállt volna az idő, hisz a 2013. november 15-i könyvbemutatón is bizonyította, hogy kondicionálisan és szellemileg is erejének teljében van.

A sorozat első kötete *A Nap fiai* (2007). A mű végigkalauzolja olvasóit az európai, közel- és távol-keleti, valamint közép-amerikai civi-

lizációkon, részletesen bemutatva a Nap tiszteletével összefüggő mondákat, legendákat, csillagásztörténeti vonatkozásokat. *Az Ég Királynője* (2009) a Hold mint égitest bemutatásával, a nap- és holdfogyatkozások asztronómiai hátterével, a bolygónkra, valamint az egyes élőlényekre gyakorolt valós, és az áltudományokban gyakran felbukkanó vélt hatásaival, a naptári rendszereknél betöltött szerepével és az égitesttel kapcsolatos mondák és mesék világával foglalkozik. *A Bolygóisten-nő* (2011) főszereplője a Vénusz: megismerhetjük extrém fizikai viszonyait és az űreszközök segítségével szerzett megfigyelési eredményeket. A kötet másik szálát az ősi civilizációk és középkori birodalmak népeinek valós megfigyeléseken nyugvó elképzelései alkotják.

Az új kötet a Galileo-űrszonda egyik pazar felvétele és egy római Jupiter-szobor ízléses montázsával néz szembe olvasójával. A kiadó ezúttal is a Magyar Csillagászati Egyesület. A kötet munkálataiba a csillagász szakma több neves képviselője kapcsolódott be. A szakmai lektor *Pesthy Mónika* mellett *Illés Erzsébet*, az olvasószerkesztő *Barlai Katalin*, a nyelvi lektor *Szabados László* volt. Az ábrákat a szerző fia, *Ponori Thewrewk Ádám Ajtony* készítette.

A Bolygókirály személyes hangú visszaemlékezéssel veszi kezdetét: 1944 legvégén járunk, az ekkor katonaként bujdosó csillagász ész-

reveszi, hogy a bolygó *ármýékat vet* – ezt addig csak a Vénuszról tudta. Ezután pozicionálja a Naprendszerben az égitestet: fizikai értelemben megadva helyét a gázbolygók közt, távolságát pedig a sokat vitatott *Titius–Bode-szabály* értelmében. A korai tudásanyag számbavételét az ókornál kezdi, elbeszéli a Jupiter négy nagy holdjának *Galileo Galilei* által történt felfedezését, és szóba kerül a 17–18. század fordulóján *Olaf Römernek* a fény terjedési sebességére vonatkozó megfigyelése is.

Nem meglepő, hogy a betlehemi csillagra vonatkozó kutatások külön fejezetet kaptak. A szerző a témával 1982-ben önálló kiadványban foglalkozott a *Planetáriumi füzetek* sorozatban, s ez jelentette legfontosabb műve, az 1993-as *Csillagok a Bibliában* vezérfonalát. Az izgalmas egyháztörténeti, kronológiai és csillagászati okfejtést összefoglalva: a Jupiter és a Szaturnusz együttállása lehetett a Szentírásban említett, Jézus születésére utaló égi jel.

A bolygóról való ismereteink ugrásszerűen megsokasodtak az űrkitatás kezdetei óta. A kötet ennek megfelelően külön tárgyalja a két időszakot. Az áttekinthető planetológiai ismertetésből megtudhatják az olvasók a Jupiter fontos szerepét a belső bolygók térségének védelmében (üstökösök, kisbolygók, meteoroidok eltérítése), megismerhetik keringési és tengelyforgási viszonyait, olvashatnak a sokak fantáziáját is megmozgató Nagy Vörös Folt-ról. Az űrkitatás korára vonatkozó ismertetés a szondák kronológiájával indul és a jövőbeliekkel zárul, s közben megismerkedhetünk a planéta felépítésével, mágneses terével is.

Ahogy a betlehemi csillagról külön fejezet szól, a szerző tág teret szán a bolygó holdrendszérének bemutatására: az aktív vulkánokban gazdag Ióra, a jégpáncélja alatt folyékony óceánt, sőt talán életet rejtő Európára, a Naprendszer legnagyobb holdjára, a Merkúrnál

is hatalmasabb Ganymedesre, a Callistóra, sőt a több tucatnyi kisebb kísérőre és az űrkor-szakban felfedezett gyűrűkre is kitérve. A holdakhoz a 2020-as évekre tervezett szondák kapcsán megjegyzi: „*Remélhetőleg Olvasóim közül sokan megélik ezen expedíciók indítását, és megismerhetik kutatásaik eredményeit.*” Reméljük, nemcsak indulásukat, de érkezésüket is közösen ünnepelhetjük majd a szerzővel!

Itt lezárul a kötet első két nagy egysége, amelyeket tapasztalt ismeretterjesztőként az átlagolvasó számára is érthetően ad át a szerző. A hatást fokozza, hogy az írott szót megfűszerezi a rá jellemző klasszikus íz, ami miatt a mondatoknak többször is nekifutunk, forgatjuk elménkben, még ha a mondandó már elsőre is célba ér.

A Bolygókínály következő fejezetsokrában a csillagásztól a kultúrtörténet irányába lépünk tovább. Mindennek alapja, hogy noha az égitest fényessége jóval elmarad a Napé és a Holdé mögött, sok ókori nép ezt tette meg főistenének. A magyarázat: a Vénusz után ennek a legnagyobb a fényessége, lassú égi mozgását pedig uralkodóhoz méltónak tartották. A mondák, mítoszok és mesék birodalmából megismerhetjük a közel-keleti Marduk, Baál és Cedek, a görög Zeusz és a római Jupiter kultuszát. S bár a Jupiterrel kapcsolatos legendák ritkán kapcsolják össze a mitikus személyt magával a planétával, a szerző által megidézett világ így is kiváló olvasmányt kínál.

A 98 oldalas mű fizikai adatokat tartalmazó függelékkel, és az égitest mitológiai, vallási és csillagászati vonatkozásait felölelő képmelléklettel válik teljessé. (*Ponori Theurewk Aurél: A bolygókínály, A Jupiter és mitológiája. Budapest: Magyar Csillagászati Egyesület, 2013*)

Rezsabek Nándor
csillagásztörténeti szakíró